ԹԻՖԼԻՍԻ ԴՈՒՄԱ

Փետրվարի 13-ին նշանակված էր Թիֆլիսի դումայի նիստը, բայց նա չը կայացաւ, որովհետև ձայնաւորները օրէնքով որոշված թւով չէին հաւաքվել։ Եկածները ընդամենը 17 մարդ էին։

Երկուշաբթի, փետրվարի 16-ին դարձեալ չը կայացաւ դումայի նիստը, որովհետև այդ օրը ընդամենը 21 ձայնաւորներ հաւաքվեցան։ Քաղաքագլուխը յայտնեց, որ թէև փետրվարի 20-ի համար նիստ էր նշանակել, բայց որովհետև այդ օրը տօն է, ուրեմն նիստը յետաձգվում է փետրվարի 23-ին։

Պէտք է նկատել, որ քաղաքային այժմեան շրջանի ինքնավարութեան ներկայացուցիչների գործունէութիւնը մի տխուր երևոյթ է ներկայացնում։

Հարիւր հազար բնակիչ ունեցող Թիֆլիս քաղաքը 72 մարդ է ընտրել իր գործերը առօրինելու համար և այդ 72 մարդիկ պարտաճանաչութեան զգացմունքից մինչ այն աստիճան զուրկ են, որ դումայի նիստերին նրանցից գոնէ 24 չեն կարողանում հաւաքվել։

Ձենք խօսում այն իրողութեան վրա, որ քաղաքի մէջ տարօրինակ թանգութիւն է տիրում, որ մի քանի փողոցները կառքերով անանցնելի են և 1860 թուականից մինչև այժմ երբէք չեն վերանորոգվել, որ քաղաքի հնաւոր և բազմամարդ մասերը գրեթէ բոլորովին չեն լուսաւորված, որ քաղաքացիները և նոյն իսկ ձայնաւորները ստիպված են միթերների համար նշանակված տախտակից աւելի վճարել, այլ օրինակ կը բերենք դումայի քննութեան ենթարկված Թիֆլիսի ել և մուտք հաշիւը, որ մինչև այժմ վերջացած և հաստատված չէ։ Յայտնի է, որ քաղաքային բարեկարգութիւնները մեծ կապ ունեն այն ծախսերի հետ, որոնք պէտք է անել այդ բարեկարգութիւնների համար։ Թիֆլիսի ել և մուտք հաշիւը 1881 թուականի համար պէտք է հաստատված լինէր դեռ անցեալ տարվայ վերջին ամիսներում, մինչդեռ նոր տարվանից արդէն երկու ամիս է անցել, և հաշիւը չէ վերջացրած։

Մենք կարող էինք այսպիսի շատ օրինակներ բերել, բայց բաւական է ասել, որ մեր ինքնավարութեան ղեկավարների անտարբերութիւնը երևում է նոյն իսկ այն փաստից, որ 72 ներկայացուցիչներից գրեթէ երբէք 24-ին կարելի չէ լինում հաւաքել դումայի նիստերի ժամանակ։

Մենք անկարելի ենք համարում, որ Թիֆլիսի հարիւր հազար բնակիչների մէջ չը գտնվին գոնէ 72 անձինք, որոնք շաբաթվայ մէջ իրանց ժամանակից 6 կամ 7 ժամ չը կարողանան նուիրել քաղաքային գործերին։ Մեզ չէ զարմացնում այն իրողութիւնը, որ Թիֆլիսը չէ բողոքում իր ներկայացուցիչների անգործունէութեան և անտարբերութեան դէմ,—այդ երևոյթը իր պատճառներն ունի,—բայց մեզ զարմացնում է և տարօրինակ է թւում այն հանգամանքը, որ Թիֆլիսի այժմեան ներկայացուցիչները ակներև տեսնում են իրանց անկարողութիւնը ծառայել քաղաքին, աշխատել նրա բարեկարգութեան համար, պաշտպանել քաղաքային շահերը, այդ բաւական չէ՝ ակներև նկատում են, որ իրանք այս կամ այն պատճառով անկարող են շաբաթվայ մէջ մի քանի ժամ նուիրել քաղաքային գործերին, և այնուամենայնիւ մնում են իրանց պաշտօնի մէջ, կրում են ձայնաւորի պատուաւոր անունը, չեն հրաժարվում իրանց պաշտօններից և տեղ չեն տալիս ուրիշներին, որոնք եթէ աւելի ընդունակ չեն լինի, գոնէ կը կարողանան ժամանակ գտնել քաղաքային գործերով զբաղվելու համար։

Մենք չենք կարծում, որ մեր քաղաքացիներից և նոյն իսկ այժմեան ձայնաւորներից մէկը ասէր, թէ Թիֆլիսը հասունացած չէ քաղաքային ինքնավարութեան համար։ Ուրեմն եթէ այդպէս է, Թիֆլիսը, ինչպէս և Անդրկովկասեան միւս քաղաքները, ընդունակ է օգուտ քաղել քաղաքային ինքնավարութեան բարիքներից, բայց եթէ մի և նոյն ժամանակ մեր քաղաքային գործերը բ ա ր ձ ի թ ո ղ ի են մնում, ուրեմն պէտք է եզրափակել, որ ձայնաւորների այժմեան կազմակերպութիւնն է անընդունակ։

Մեր կարծիքով մի օրինակելի, անշահասէր և հասարակական գործիչների վարկը բարձրացնող վարմունք կը լինէր, եթէ Թիֆլիսի ձայնաւորները, վարչութիւնը և քաղաքագլուխը իրանց գործունէութիւնը ենթարկէին հասարակական դատաստանին, որից ոչ մի ազնիւ գործիչ չը պէտք է վախենայ։ Թող ի նկատի ունենան մեր քաղաքային գործիչները, որ միայն իրանք կարող են տալ հասարակութեանը. «կ ա մ ե ն ո՞ ւ մ էք մ ե զ թ է ո չ», իսկ հասարակութիւնը առանց այդ հարցի մէջից լռելի տալու. «Ե ս ձ ե զ չ ե մ կ ա մ ե ն ո ւ մ, դ ո ւ ք ի մ գ ո ր ծ ե ր ս բ ա ր ձ ի թ ո ղ ի էք արել»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Ալեքսանդրապոլ, փետրվարի 7-ին

Համեցէք տալ երկտող նամակս, ձեր լրագրի անկիւններից մինում զետեղելու։

Մօտ օրերումս եկել է Ալեքսանդրապոլ մի վանեցի հայ լուսաւորչական ծերունի, Գրիգոր Նոզարեանց անունով, իր կորած քսան և մի ամեայ որդի՝ Ղազար Գրիգորեան Նոզարեանցին որոնելու, որը արդէն երեք տարի է հեռացել է հայրենիքից—Վանից և ուղևորվել է Կովկաս, փող աշխատելու—Չարաբաղդ ծերունին, Էջմիածնում, Երևանում, Ախալքալաքում, Ալեքսանդրապոլում և նրանց շրջականերում, կորած որդուն երկար որոնելուց յետոյ—չը գտնելով, իր աղքատութեան և ծերութեան պատճառով այլ ևս ուրիշ քաղաքներ գնալ չը կարողանալով, այժմս «Մշակի» լրագրի միջոցաւ դիմելով խնդրում է այն անձինքներից, որոնք որ և է տեղեկութիւն ունեն այդպիսի մէկի մասին, շտապելով բարեհաճեն յանուն մարդասիրութեան, կամ «Մշակի» լրագրի միջոցաւ, կամ ուղղակի Ալեքսանդրապոլ Հաչիկյար Բաղրամեանցին յայտնել իրանց ունեցած տեղեկութիւնները։

Խնդրում ենք «Кавказъ»-ի և «Մեղու»-ի յարգոյ խմբագիրներից, որ նրանք ևս բարեհաճեն այս երկտողը իրանց լրագիրներում արտատպելու։

Հաչիկյար Բաղրամեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 15 փետրվարի

«Մեղու»-ի № 12-ի մէջ տպված Ալեքսանդրապոլից նամակը ամբողջապէս նուիրված լինելով իմ անձնաւորութեանս, ես պարտաւորութիւն եմ համարում ինձ մի քանի խօսք նուիրել այդ նամակի հեղինակներին, որպէս զի մի գուցէ համոզվին այդ պարոնները և նոյնպէս նրանց համախոհները՝ թէ վերջապէս կարողացան գտնել մի միջոց, մի զէնք, որով կարող եմ թուլացնել ինձ հակառակորդներին զինազրկելու գործի մէջ և զրպարտելով վալը գցել իմ պատիւս հասարակութեան առջև։ Ինչպէս այսպիսի անարգ հակառակորդների և նրանց տգէտ նամակների ամենաարժանի պատասխանը լռութիւն պիտի լինէր, բայց որովհետև յիշեալ նամակում մի քանի տող ևս նուիրված է գրականական հարցերի, ուստի անկարող եղայ բոլորովին լռութեամբ այդ հաշուի վերաբերութեամբ։

Ո՞րքան անազնիւ մարդ, ասում եմ, պիտի լինի այն անձը, որ փոխանակ ազնուաբար զինազրկելու իր հակառակորդին թէ գրականական ասպարէզում և թէ հասարակական գործերի մէջ, նա թոյլ է տալիս՝ իրան անհամ տգէտ սուտով ու զրպարտութիւններով որպէս թէ պախարակել և արատաւորել նրա պատիւը և զրկել ջանալ խլելու նրա տեղը, ինքնուրոյն համոզմունքներից բղխած ձայնը, որ ուղղած է լինում դէպի իր հակառակորդները... Բայց քաջ խնայեք, պարոններ, որ ձեր այդ անարգ վարմունքը, ձեր այդ տգէտ սուտերը ոչ թէ կարող են թուլացնել, ընկճել ինձ իմ համոզմունքներիս և ուղղութեանս մէջ, այլ և անկարող կը լինէին մինչև անգամ դարձնել իմ ուշադրութիւնս այդպիսի ան նշանաւոր մի նամակի վրա, եթէ նրանում յիշված գրականական զրպարտութիւնները չը դիպչէին իմ անձնաւորութեանս։ Արդեօք որքան անամօթ պիտի լինէիք դուք, պարոններ, որ այս հանդէսում մի քանի տողերը միասին գրելու ժամա-

---

Հիւրերը նստած էին թախտի վրա, մէկը ծալապատիկ, միւսը ընկողմանած, երրորդը բոլորովին պառկած, մի խօսքով, որպէս պահանջում էր իւրաքանչիւրի հանգստութիւնը։ Բաղինդար իշխանը մինչև անգամ իր երկայն ոտները դրել էր գող Դիասուլի ուսերի վրա և այնպէս թեք էր ընկած, անդադար զգուշացնելով նրան, թէ չը մօտէ իր ոտները զգալով, որովհետև ինքը դեռ քնած չէ։ Աշուղը կանգնած նրանց հանդէպ, դեռ շարունակում էր իր պարկապզուկը ածել, թէև ոչ ոք նրա վրա ուշադրութիւն չէր դարձնում, բացի տան կնիկներից, որ այդ միջոցին շրջապատել էին իրանց սիրելի երգչին և հիանում էին նրա երաժշտական ճարտարութեամբ։ Պառաւ Գեթևանը միայն տխուր էր և իր մտքում անիծում էր իր ախ բախտը, ասելով. «Էլի որ տատանան բերեց այդ անզգամներին»... Աղասին նստած էր թախտի մօտ, յատակի վրա։

—Ո՞րտեղ էիք, դարձաւ դէպի նրանց բէկը մի տանտէրին հեգնական ժպիտով, որ ակամայ երեւաց նրա բազմահոգ դէմքի վրա։

—Ամեն տեղ, և ոչ մի տեղ, պատասխանեց զաղափեցի գող Դիասուլը։—Հիմայ տեսնում ես, այստեղ ենք։

—Սկսեցինք գիւղի ծայրից, առաջ երևանցի կաց Օհանէսը, նկատելով, որ գող Դիասուլի պատասխանը այնքան բաւականացուցիչ չէր.— Սկսեցինք գիւղի ծայրից, երգելով, խմելով գալիս էինք և ամեն տան մտնում էինք, երբ գինու լիտրան դատարկվում էր, այնտեղ լցնում էինք, յետոյ դուրս գալով, կրկին շարունակում էինք մեր զբօսանքը։

—Մի բան մոռացար, կաց տասնոյ, նրա բացատրութիւնը ուղղեց Բաղինդար իշխանը, գլուխը վեր բարձրացնելով մութթաքայի վրայից. —յետոյ մտանք տէրտէրենի տունը, նրան էլ քարշ տուեցինք մեզ հետ։

—Հա, յետոյ մտանք տէրտէրենի տունը նրան էլ քարշ տուեցինք մեզ հետ, շարունակեց կաց տասնան, աւելացնելով.—տէրտէրենը պառկած էր, մենք նրան քնած տեղից զոռով վեր կացրինք։

Վերջին խօսքերը վերաբերում էին Մխիթար տէրտէրենին, որը այդ միջոցին հեռացածութեամբ նայում էր Աղասու վրա։

—Ո՞վ է այդ երիտասարդը, հարցրեց լսելի ձայնով հարցրեց նա Դաւիթ բէկից։

—Մեր կողմերիցն է, պատասխանեց նա նոյնպէս կամաց ձայնով։

—Ի՞նչ գործ ունի այստեղ։

—Եա տասնուտան կասեմ քեզ... պատասխանեց բէկը, և այդ խորհրդաւոր խոստացութեամբ վերջ տալու համար, դարձաւ դէպի պառաւ Գեթևանը, պատուիրելով, որ ընթրիքի սեղանը պատրաստեն։

Հիւրերը պառկ երկարութեամբ շարվեցան թախտի վրա, երբ Թինան և Դարօն մտնեցան և սկսեցին տարածել նրանց առջև ընթրիքի սեղանի սփռոցը։ Յախտը այնքան ընդարձակ էր, որ կարող էր տեղաւորել իր վրա թէ սեղանը և թէ բազմականներին։ Կերակուրները դրվեցան պղնձէ հասարակ ամանների մէջ։ Աղասուն ևս հրաւիրեցին սեղանակից լինելու։

Եթէ կերակուրները կարելի է ընդունել որպէս մի ժողովրդի ճաշակի նրբութեան արգիւնք և որպէս նրա բարեկեցութեան արտայայտութիւն, Աղասին այդ մասին ևս մի նշանաւոր կարծիք չը կազմեց Վրաստանի վրա։ Կերակուրների մէջ չէր երևում ոչ պարսկական խոհանոցի կատարելագործութիւնը և ոչ հայկական բազմատեսակութիւնն ու համեղութիւնը։ Նրանք աւելի կոպիտ և անշնորհ նմանութիւն էին կովկասեան կիսավայրենի լեռնաբնակների՝ չէրքէզների ու չէրքէզների նահապետական խոհանոցին, քան թէ ազգային ինքնուրոյն ճաշակի արգիւնաբերութիւն էին։ Յոր մսերի մէջ խառնված սխտորի հոտը նոյնպէս դեռ չէր դուրս եկել իր նախնական դրութիւնից։ Ցատաւթագինութիւն նկատվում էր միայն գինու գործածութեան ամանների մէջ, այստեղ արհեստը բաւական զարգացած էր երևում։ Գինու լիտրան, որ դրած էր տոլուբաշիի (սեղանապետի) մօտ, ներկայացնում էր ֆիրուզայի գունով ջնարակած մի առաջին ամանի, որ նախշած էր սև, անհաման գծերով։ Նրանից ածում էին արծաթով զարդարած մեծ եղջիւրների մէջ և այնպէս խմում էին։ Թիֆլիսի հայ ոսկերիչները թափել էին իրանց արհեստի բոլոր ճարտարութիւնը այդ գեղեցիկ զաւաթների վրա, որոնցից երկուսը բաւական էին մի մարդու հարբեցնելու համար։ Բայց նրանք երկար պարպվում էին մի ձեռքից միւս ձեռք, թէև հիւրերը դեռ սեղան նստելուց առաջ մի փառաւոր նախաճաշիկ կատարած էին Կախեթի ազնիւ ըմպելիքի վերաբերութեամբ։

Բէկը սկզբից խիստ տխուր էր և լուռ, բայց նրա մռայլոտ դէմքը հետզհետէ պայծառանալ սկսեց, որքան եղջիւրները շարունակում էին կատարել իրանց հանդիսաւոր շրջանը։ Մխիթար տէրտէրենը նոյնպէս լուռ էր։ Ուրախ հիւրերի ուրախութիւնը արտայայտվում էր խառնաձայն աղաղակներով, վայրենի ղուռում-ղուռումներով և երբեմն հասարակ երգերով։ Բոլորը եռանդով խմում էին։ Տոլուբաշին սպառնալիքներ էր կարդում այն սեղանակցի դէմ, որ կը համարձակվէր մինչև վերջին կաթիլը չը դատարկել եղջիւրը։ Ջերմութեան գործելու գէպքում եղջիւրի մէջ մնացած հեղուկը թափում էին ծոյլ, անշնորհք խմողի վրա։ Աղասուն վիճակվեցաւ մի քանի անգամ մերժել կախեթի կարմիր գինով, մինչև նա, այլ ևս չը կարողանալով դիմանալ, անհնարելի կերպով դուրս գնաց, մռայլ տխրատեսութիւնը և այնտեղ պառկեց իր ձիու մօտ։

Սենեակի մէջ աղմուկը, շփոթութիւնը հետզհետէ աւելի խառնվել կերպարանք էր ստանում։ Հարսները, աղջիկները, գլուխները կոցած, անգամն շուրջը պտտվում էին, կատարելով հիւրերի անվերջ հրամանները։

—Իմ պապը ամեն անգամ մի ամբողջ խորված գառն էր ուտում, դու հիմայ ինձ այդ ընտրով ըրած կշտացնես, Ջաղուրօղ պառաւ, ասում էր շուշեցի Զաքարիայ իշխանը, դառնալով դէպի Գեթևանը, և խորոված փասանի ամբողջ կէսը իր բերանը դնելով, կարծես, ցոյց տալու համար, թէ ինքն էլ կարող է հանգուցեալ պապի զովելի օրինակին հետևել։

—Իմ պապը մի ամբողջ խորոված գառն էր ուտում, այդ ճշմարիտ է, պատասխանում էր նրան Բաղինդար իշխանը ծիծաղելով.—բայց գիտես, որ նա իր թրի մի զարկով առաջին եզան գլուխն էր կտրում, իսկ դու, մեծ պապի պստիկ զաւակ, մի փոքրիկ հորթի վիզն անգամ կտրելու չնորք չունես։

—Ես իմ թուրը կարող եմ և գամիշի վզի վրա փորձել, պատասխանում էր վիրաւորված Զաքարիան, ձեռքը դէպի իր սուրը տանելով.—Դաւիթ, հրամայեցէք ձեր ախոռատանից դուրս բերեն մի գամիշ, ես էնդեղ այս բազէին ցոյց կը տամ իմ հունարը, թող պարսից շահնշահի սրածայուղէնը տեսնէ, որ մեծ պապի պստիկ զաւակը այնքան պստիկ չէ, որքան նա կարծում է։

Բէկը նկատելով, որ այդ վէճը կարող էր շատ հեռու տանել նրանց, երկուսին էլ հանգստացրեց, ասելով.

—Քէֆի ժամանակ սրի փորձ չեն անում, այդ կարող ենք թողնել առաւօտեան, եթէ կամենում էք անպատճառ հրապարակի վրա ձեր հունարը ցոյց տալ։

Յետոյ նա դարձաւ դէպի պառաւ Գեթևանը պատուիրելով, որ մի երկու գառը մորթել տայ Զաքարիայ իշխանի ախորժակը գոհացնելու համար։

(Կը շարունակուի)

նոց չէք խղճահարվել և չէք ամաչել, եթէ դրամով չէք օգնել կայ ձեր մէջ, գոնէ մխիթարանքից—Ահա ձեր խօսքերը. «Դեռ 1879 թւին, երբ Աղեքսանդրապոլից Անի գալիս՝ ջանացող 17 գիւղացիներից բաղկացած ընկերութիւնը գտնելու այդ գործը գլուխ բերելու համար միջնորդութիւն, կարս աշխատելու երթալ, այդ պարտքերն էլ (իրեն էլ) մի քանի անձանց յատուկ խնդրանք և միջնորդութեամբ (մեթէ) ընդունելու, միայն իր սեփական ծախսերովը մեզ հետ միասին (ինչու. փող էր զալիս). Համագործների բերանը (այ քեզ բաղդ) պաշտօնապէս ընկերութեան փողովը (երկու փող ամեն)»:

Կխոսէք, պարոններ, մտքերին կամ որ սուտ խօսելու ժամանակ աչքերնիդ են խոսում, որ դրածքը է հասկանալ նրանց սուտը, բայց դժբաղդաբար դուք, ինչպէս երևում է, դեռ բաղդ չէք ունեցել փորձելու ձեր այդ արհեստի մէջ, որ խոստանայիք լաւ քաղարկել ձեր յօդուած չիմար սուտը: Ասացէք, խնդրեմ, կայ արդեօք մեզ կամ ներգաշնակութիւն ձեր այդ խօսքերի մէջ—եթէ ձեզ ընկերութիւնը չէր ընտրել գնալ կարս աշխատելու, եթէ ընկերութիւնը միայն համաձայնութիւն չը տար խորհուրդի ժամանակ, որ ես հրաւիրված էի ընկերութիւնից, ինձ կարս ուղարկելու, որին կարծեմ և կը վկայէ իրաւմ որոշ գրով Հայկազունին, ուրեմն էլ ինչու կը խնդրէիք ընկերութիւնից որ իմ սեփական ծախսով ուղարկէք ինձ կարս, եթէ ես իմ անձնական գործերիս համար էի գնում. մինթէ ինձ անպէտս հարկաւոր էր կարս գնալու համար ընկերութիւնից թոյլտւութիւն առնել, որին անգամ էլ չէի գրված. մինթէ ես կախում ունէի ընկերութիւնից, որ ազատ, բոլորովին անկախ ընկերութեան պատուէրներից և, այսպէս ասած, հրահանգներից չէի կարող գնալ կարս... ամաչեցէք, պարոններ, ամաչեցէք, որ յանդգնում էք այդպիսի չիմարութիւններ գրել...

Բայց ինչ վերաբերում է մեր արած ծախսը լրացնելու անդամական վճար 2 ր. 50 կոպէկին, որը իբրև ես հատուցած չեմ, ես այսքան միայն կարող եմ ասել, որ եթէ ձեր մէջ աղնուութեան նշոյլ լինէր, եթէ մարդկութիւնը մի փոքր համարձակ լինէիք, այդ փողը լրագրութեան միջոցաւ չէիք պահանջի ինձանից, քանի որ անգամ ես չէի գրված, այլ հայրս էր գրված, որը չը գիտեմ հատուցած է թէ ոչ, իսկ եթէ նա էլ չէ հատուցած մինթէ չէիք կարող ծածուկ կերպով պահանջել ինձանից այդ գումարը, երբ ես Աղեքսանդրապօլում էի. և մինթէ ես չէի վճարի այդ փողը, որ դուք երկու տարուայ ընթացքում ոչ մի անգամ պահանջած չէ լինելով ինձանից, այսօր ուզզակի լրագրութեան միջոցաւ էք պահանջում... Եթէ դա սև նախանձի արդիւնք չէ, եթէ դա թշնամութիւն չէ, ապա ինչ է, ասացէք, խնդրեմ. Մենք դատախազում ենք, այո, հաւատակ կուսակցութեան, բայց մինթէ մարդ այնքան սուտ հոգու տէր պէտք լինի, որ իր հակառակորդի պատիւը խոնայ այդպիսի անազնիւ և ապաւու միջոցներով պառաւելու... Լաւ խօսեցէք, պարոններ, նախանձը և ձեր հանախուռները, որ այդպիսի ազատ յարձակմունքներով անկարող կը լինէք թուլացնել իմ մաքուր զգացմունքներս և չապախել ինձ ձեր հասած խմբի մէջ. ինձ արդէն քաջ յայտնի էր, որ ձեզ նմանների թիւը շատ կը լինի, որովհետև փողոր գաղանի կերպով չեմ ասել ձեզ, այլ պարզ և համարձակ, բայց այդ մարդիկ ոչինչ նշանակութիւն չունեն ինձ համար...

Այս դրանով վերջացնում եմ իմ պատասխանս' խորին շնորհակալութիւն յայտնելով ձեզ ձեր ինձ տուած բարի խորհուրդի պատճառաւ. բայց մի փոքր և դուք ականջ ծուէք՝ ընդունել իմ անկեղծ բարեկամի խորհուրդը.—Թողնել ձեր այժմեան վարած անառակ և գարշելի կեանքը և մի փոքր մտածել ձեր ապագայ կեանքի վրայ. փոխանակ դպրոցը, անդործ անցնելու, երիտասարդական օրերը, գուցէ մի օր և է պարապմունք, որով կարողանաք շարունակ հայթայթել ձեր ապրուստը. Նա մանաւանդ դուք, պ. Կար. Խուռնեցեանց, որ գիրքատան տէր էք, խորհեցէք գոնէ ձեր զաւակների, մտածեցէք նրանց դրութեան վրայ և խնայեցէք ինքներդ, ձեր հանգստի քրտինքով վաստակել ձեր գիրքատան ապրուստը, որոնց բայց գնելու միջնակայ բարեկամների վաստակած փողի վրայ, ապա թէ ոչ մտածեք կը շատացնէք հայ ազգի աղքատների թիւը, որոնց դասն արդէն մեծ է (?), և ձեր այդ ազատութիւնները արգէն թէրքէլ և թէրշում են Հայրենիքի ամեն անկիւններից...

Ցանկալի լինէր, որ ժամանակաւոր խմբագիր, այդ ժամանակաւոր յանձնում եմ ձեզ այդ 2 ր. 50 կոպէկը, որ բաշ ազնուութեան պ. պ. Եար. Եղիշեանցեանցի և Կար. Խուռնեցեանցի գործադրէք յօգուտ Վասպուրականի սովեալների. թէև բաշ պահանջելուս մինչև երկու պարոնների «Մեղուի» միջոցաւ պէտք գործադրէիք այդ գումարը, բայց մեղայակաւ եմ որ պարոնների համար մի և նոյն է, թէ «Մեղուի» միջոցաւ է գործադրված այդ գումարը, թէ «Մշակի», որովհետև երկուսն էլ իրանց ծառայութիւնները մատուցանում են հայ սովեալներին:

Ալեք. Զաքարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Ձեր լրագրի ընթերցողներին յայտնի է արդէն 50 տարեկան փեսացուն, որ նշանվել է 12 տարեկան աղջկայ հետ. Այդ օրինակին հետևողներ էլ եղան մեզանում. Մի ընտանիք իր 9 տարեկան աղջկան նշանել է 30 տարեկան մարդու հետ. Զարմանալին այն է, որ երկուսն էլ այդ աղջիկը 9 տարեկան է եղել, իսկ յանկարծ, նշանվելու օրը 13 տարեկան դարձաւ. Քահանայի ծնողները երկուք իրանց աղջկան դբրոց ուղարկած չեն, որպէս գի չը լրանայ»։

—

«Մեր ուսումնարանները, գրում է մեզ Հին-Նախիջևանի մեր թղթակիցը, փոքր առ փոքր գեղջի կատարեալ անկումն են գնում շնորհով մեծապատիւ հոգաբարձուների գործունէութեան. Տղայոց դպրոցը խառնւ է և այս վերջին անձրևների ժամանակ դպրոցի տանիքից այնքան ջուր էր կաթում, որ անհնարին էր դասատուն մէջ պարապել. Ուսուցիչներից մինը առաջարկել է տեղափոխել ուսումնարանը մի ուրիշ տեղ, մինչև անգամ առաջարկել է իր սեփական հաշուով վարձել մի նոր բնակարան, բայց հոգաբարձուները մինչև այժմ ոչինչ պատասխան չեն տալիս. Ուսուցիչները մոլորված մնացին, չեն խմանում ինչ անեն»։

—

ԱԼԻԱՊԱՏ գիւղի մէջ Հին-Նախիջևանի գաւառում, ինչպէս մեզ գրում է մեր թղթակիցը, փոխանակ երեխաներին ուսուցանելու, դպրոցի չինութեան մէջ ցորեն և գարի են ածել և ուսումնարան անունը փոխել են «գիւղական շտեմարան»։ Շատ լաւ բան է շտեմարաններ ունենալը, ասելացնում է մեր թղթակիցը, բայց ուսումնարանը քանդելը և շտեմարան նրա տեղ դնելը լաւ չէ: Չը մոռանանք որ գիւղի դպրոցի պ. պ. հոգաբարձուները ստացան ց ա ր ս կ ը հաւաքելու համար արծաթեա կոնդակ վիճակաւորից, որ և տպված էր «Արարատ» ամսագրում։

—

Գ. Ց. Տէր-Աբրահամեանցի աշխատասիրութեամբ լոյս տեսաւ հեղինակի սեփական տպարանում գեղագրութեան մի նոր տետրակ, որ բովանդակում է իր մէջ հայերէն, ռուսերէն և ֆրանսերէն գեղագրութեան բնտիր օրինակներ. թէ գեղեցկութեան և թէ կանոնաւորութեան կողմից օրինակները բաւական աչքի ընկած են, մանաւանդ մեծ ուշադրութիւն է դարձրած հայոց տառերի ձևերի բազմատեսակութեան վրայ. Տետրակը բաղկանում է 14 երեսներից, նրա գինը 50 կոպէկ է. Մեր դպրոցների վարչութիւնների ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում այդ գեղեցիկ աշխատութեան վրայ. Ցանկացողները կարող են գնել Բոստով քաղաքը, Դոնի վրայ, «Донская Пчела» լրագրի խմբագրատանը, իրան պ. հեղինակին։

—

„Порядокъ“ լրագիրը հաղորդում է, որ Ներկայ տարվայ սկզբներից թիֆլիսեան անդամնոց կրթական ուսանողներին նոր հրամանքներով Կովկասեան ուզզակի երթալ կարող համալսարանների բնագիտական բաժինների մէջ երկու տարի մնալուց ուսանողները, բայց կը գերադասեն այն բնագէտները, որոնք աւարտել են համալսարանը. Միմնազիաների խորհուրդները պէտք է առաջ կարգադրել ունենալ առանց մաքիմական արձանագրութիւններից, Ամենից առաջ նրանք թէշխական քննութեամբ կենդարէքին. Ընդունելութիւնը չափա-

ւոր կը լինի. Այս ուսանողներին, որոնց թուանշանները III կարգին համապատասխանում չեն լինելու, կատարելապէս մնալ երկրորդի մէջ, որ երբ թէ պատրաստականի են կուռնենայ.

—

Ռուս լրագիրներում կարդում ենք որ քաղաքացի հրամանով թոյլ է տրված քաղաքային գումարներին, որ եթէ մի որ գումարի նիստը չէ յաջողում ձայնատուների օրինական թւով չը լինելու պատճառաւ, հետևեալ անգամ նշանակված գումարի նիստը պէտք է օրինական և կայացած համարել, ինչքան թւով էլ ներկայանան ձայնատուները։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Լրագիրների մէջ կարդում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները. Վիկտոր Հիւգոյի ծննդեան օրվայ համար, որ լինելու է փետրվարի 27-ին, Փարիզի մէջ մեծ հանդէս է պատրաստվում. Հանդիսին մասնակցողները կը հաւաքվին Աստղի հրապարակի վրայ և այնտեղից կուղևորվին այն փողոցը, որտեղ բնակվում է երևելի բանաստեղծը. Հիւգոյի տան առաջ մի բարձրաւանդակ կը լինի շինված, որի վրայ հանդիսին մասնակցողները կը դարսեն պսակներ. ժամը 2-ին կէսօրից յետոյ հրուշակերոյ գահլիճի մէջ Լուի Բլանի նախագահութեամբ կը սկսվի երաժշտագրական ժողով, որի ժամանակ կը խօսեն փարիզի անուանի հռետորները և կերգեն Փարիզի անուանի երգիչները. Գիշերը թատրոններից շատերի մէջ կը ներկայացնեն Հիւգոյի հեղինակութիւնների կտորները։

Խօսելով „Neue Freie Presse“ լրագրի Եզիպտոսի հետ Գամբետտայի տեսակցութեան մասին ասել է հետևեալը. Այժմեան մինիստրութիւնը ես անուանում եմ համարում նրանցից, որ հանրապետութիւնը կարող է ունենալ։ Ես միայն ցանկանում եմ, որ նա երկար կառավարէ Ֆրանսիային և որ ապագայ ընտրութիւնները այդ մինիստրութեան դրօշակի տակ կատարվին։ Արտաքին քաղաքականութիւնից ես զզւում չեմ եղել և բոլորովին չեմ ներշնչել „République Française“ լրագրի յօդուածները Բոսպորի Ամերիկեանց դէմ, ինձ վերագրում են պատերազմական դիտաւորութիւններ. Այդ բանը զրպարտութիւն է, ի նկատի առնելով ապագայ ընտրութիւնները և կամենալով վնասել ինձ։

Ֆրանսիայի մէջ վերջին ժամանակները պատգամաւորների ընտրութիւնները կատարվում էին ցուցակով ընտրական ձևով. Այդ ձևը այն պակասութիւնն ունէր, որ ընտրողները ստիպված էին քուէարկել գաւառի մէջ ազգեցութիւն ունեցող, կամ մի հարուստ մարդու. Ընտրողական այդ ձևը կամենում են փոխել և դրա փոխարէն մտցնել ցուցակներով ընտրութեան ձևը. Այս դէպքում գաւառական կուսակցութիւնների մասնաժողովները առաջարկում են իրանց կանդիդատներին, որոնք կարող են և ուրիշ գաւառներից լինել և ընտրողները նրանցից իսպառ ընտրիքն պէտք է քուէարկեն: Այս դէպքում պատգամաւոր կլինի այն անձը, որ յայտնի է իր պետական ընդունակութիւններով: Այս վերջին ձևը կամենում են մտցնել հանրապետականները: Հանրապետութեան հակառակորդները, որոնք չեն ցանկանում ընտրական այդ ձևը, ասում են, որ այդ դէպքում Գամբետտա կընտրվի ամենաքիչը 20 դեպարտամենտների մէջ և որ այդ ժամանակ նա կատարելապէս կլինի թէ պատգամաւորների ժողովի վրայ և թէ ամբողջ Ֆրանսիայի վրա: „Rappel“ լրագիրը դրան պատասխանում է, որ Գամբետտա հիմա էլ իշխում է պատգամաւորների ժողովի վրայ և որ ցուցակներով ընտրութիւնները այդ կողմից գործի դրութիւնը բոլորովին չեն փոխիլ. Լրագիրը աւելացնում է, որ ընտրողական այդ ձևը կազատի Ֆրանսիայի այնպիսի պատգամաւորներից, որոնք իրանց ընտրողների առաջ հեղինակութիւն ունենալու համար խառնւում են մինիստրների նախարանութիւնների մէջ և արտօնութիւններ են խնդրում իրանց ընտրողների և նրանց երեխաների համար։

Աւհասարակ միապետականները չափազանց ընդդիմանում են, որ ցուցակներով ընտրելու ձևը ընդունվի, որովհետև այդ ժամանակ նրանցից շատերը կը զրկվին պատգամաւորներ լինելուց և իրանց նպատակին հասնելու համար բոլոր միջոցները գործ են դնում. Նորերումս „Figaro“ լրագիրը մի յօդուած է տպել, որով ապացուցանում է, թէ Գամբետտայի և նրա կողմնակիցների յաղթութիւնը ապագայ ընտրութիւնների ժամանակ պատճառ կը դառնայ մի պատերազմի Գերմանիայի և Ֆրանսիայի մէջ։

Խ Ա Ռ Ն Լ Ո Ւ Ր Ե Ր

Բեռլինի նահանգական դատարանում այս օրերը քննվում էր մի գործ որ յարուցել մի շատ հետաքրքիր հարց.—կարող է արդեօք մի լրագրի խմբագիր երկու անգամ մի և նոյն յօդուածի առիթով դատապարտվել. «Volkszeitung» լրագրի մէջ տպված էր մի շատ հեռու յօդուած կիսապաշտօնական թերթերի տուած տեղեկութիւնների մասին. «Volkszeitung» լրագրի կարծիքով այն տեղեկութիւնները, որ նրանք հաղորդում են, ստացված են ոչ թէ մինիստրներից, այլ այն պաշտօնեաներից, որոնք մի ձեռքով տեղեկութիւններ են գրում, իսկ միւսով փողեր առնում. Ցուցմունքարը ի մէջի այլոց այդ տեղեկութիւնը տեսել է և «Post» լրագրի մասին, որի առիթով—«Post»-ի խմբագրութիւնը «Volkszeitung» լրագրի խմբագիր Ֆիլիպսին դատ կանչել. Դատաւորը վճռեցին 300 մարկ տուգանքի ենթարկել. Այդ վճռից յետոյ, նոյն յօդուածի համար խմբագիրը դարձեալ դատի կանչվեցաւ նորերին մինիստրութեան ծառայողների կողմից. «Volkszeitung» լրագրի խմբագրի փաստաբանը պաշտպանելու ժամանակ հետևեալ օրինակը բերեց.—«եթէ մարդ մեղադրվելիս լինի դպրոցի գէմ յարձակվելու մէջ, մինթէ այդ դպրոցի ամեն մի աշակերտին իրաւունք պէտք է տրվի առանձին առանձին այդ յօդուածագրին դատի կանչել»։ Դատարանը այս անգամ Ֆիլիպսին արդարացրեց, անկարելի համարելով մի քանի անգամ պատժել մի և նոյն յանցանքի համար։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՕՆԴՕՆ, 16 փետրվարի. Անգլիացիները յետ են մղված Նաթալեայի գիւղից. Լէնգսոնէկից ոչ հեռու երկու կողմից էլ մեծ կորուստներ եղան: Մի քանի անգլիական օֆիցերներ, նրանց թւում և մի քանի բարձրաստիճաններ սպանված կամ վիրաւորված են. Բուրը վիրաւորվածները, որոնք եկան անգլիական բանակից հաստատում են որ Կոլլէյ սպանված է. Փրկվեցան միայն 100 մարդ անգլիացիներից. 60-րդ գունդը գրեթէ ամբողջապէս ոչնչացրած է. Անգլիացիները ստիպվեցան յետ քաշվել, պատերազմական պաշարների պակասութեան պատճառով։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 փետրվարի. Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի 95 ր. 62 կ., երկրորդ 93 ր. 25 կ., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր. Ներքին առաջին 5% փոխառութեան տոմսակը 224 ր. երկրորդ 221 ր., 75 կ., արևելեան առաջին 92 ր. 35 կ., երկրորդ 92 ր. 25 կ., երրորդ 92 ր. 25 կ., ոսկի 7 ր. 80 կ.. Ռուսաց մի ր. Լոնդոնի վրա 25,12 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա 214 մարկ, 62 պֆ., Փարիզի վրա 265 ֆրանկ 62 սանտիմ. Բորսայի արամադրութիւնը թոյլ է։

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ